

Krionika: (ne)etična večnost?

Povzetek: Ideal neumrljivosti je človeštvu že od nekdaj privlačen, a nedosegljiv. V 20. stoletju je s pojavom ideje o transhumanizmu prvič prišlo do postopka kriogeničnega zamrzovanja umrlih teles. Krionika je sporna medicinska panoga, ki zadeva ohranjanje človeških teles ali njihovih delov pri nizkih temperaturah v upanju na oživitev v prihodnosti. V prispevku bomo na kratko predstavili njene (številne) polemike in etična vprašanja.

Ključne besede: krionika, transhumanizem, etične dileme, smrt

Abstract: The ideal of immortality has always been attractive but elusive for humanity. In the 20th century, the idea of transhumanism first gave rise to the process of cryogenic freezing of dead bodies. Cryonics is a controversial branch of medicine that involves preserving human bodies or parts thereof at low temperatures in the hope of future revival. In this paper, we will briefly outline the many controversies and ethical issues of cryonics.

Keywords: cryonics, transhumanism, ethical dilemmas, death

1. UVOD

Krionika (angl. *cryonics*) je medicinska panoga, ki se ukvarja z ohranjanjem človeških teles, udov organov, tkiv ter DNK-ja. Namen krionike je kriogenično ohranjanje teles pokojnih vse do trenutka, ko bo medicina napredovala do stopnje, kjer bo možna varna reanimacija krioniziranih teles oz. drugih delov. (Sanders Stodolsky 2016, 2; Cryonics Institute 2024; Shaw 2009) Krioprezervacijo človeških posmrtnih ostankov trenutno izvajajo inštituti v ZDA, Rusiji ter na Kitajskem. Največji in najstarejši krionski inštitut Alcor sta leta 1972 ustanovila Fred in Linda Chamberlain. (Alcor 2024a; Wilson 2021).

Trenutno je krioprezerviranih približno 500 ljudi, večina teles je kriogenično shranjena v ZDA. Število ljudi, ki se odločijo za omenjeni poseg, iz leta v leto narašča. (Cryonics Institute 2024; Alcor 2024b; Wilson 2021)

2. KRIOETIČNA VPRAŠANJA

Krionika je s svojim transhumanističnim pristopom do življenja in smrti odprla kup dilem na področju medicine, ekonomije, prava, religije in sociologije, na katere še zdaleč nismo našli pravega odgovora. V nadaljevanju bomo predstavili najbolj pereča vprašanja, s katerimi se ukvarja krionika.

2.1 KRIONIKA IN DILEMA RELIGIJE

Pri vprašanju krioprezervacije se prej ali slej srečamo z vprašanjem vere. Prvo in verjetno največje vprašanje, ki se odpira, zadeva odnos do smrti in posmrtnih ostankov umrlega. Navadno je umrli, verni ali neverni, pokopan v krsti, upepeljen ali upepeljen in raztrosen. Krionika ponuja povsem novo možnost smrti, ki se kaže kot možnost prezervacije posmrtnih ostankov v komori, ki bi jih nekoč lahko (čeprav zelo malo verjetno) oživili. Z religiološkega pogleda smemo krioniko označiti za čisto ateistično obliko smrti – Boga ni, smrt in teistične religije so potisnjene na rob. Glede na dostopne podatke iz leta 2016 je 99,6 % obstoječih in bodočih uporabnikov krioprezervacije vernih. Zanimiv je podatek, da je veliko število uporabnikov prihaja iz držav z visoko religioznostjo (Poljska, Španija, Italija). (Cryonics Institute 2024; Sanders Stodolsky 2016, 6) Torej, ali se verna oseba sme krioprezervirati?

2.1.1 KATOLIŠKA CERKEV: POGLED NA SMRT IN POGREB

S perspektive kristjana je smrt edinstven in najbolj osebno način srečanje med Bogom in človekom, brez omejitev prostora in časa, prežeto z upanjem in vero v večno življenje. Telo je svetišče Svetega Duha, posvečeno z zakramentom svetega krsta, predvsem pa hranjeno z evharistijo. Pastirsko pismo o krščanskem pogrebu, ki ga je na vernike naslovila Slovenska škofovska konferenca leta 2016, pravi slednje:

»Pokop telesa rajnega je za Katoliško Cerkev še vedno najprimernejša oblika slovesa. Zato naj se telesa položijo v zemljo na blagoslovljenem pokopališču ali drugem svetem kraju. S tem krščansko občestvo izrazi vero v posmrtno življenje in pričakovanje vstajenja teles poslednji dan. Svetopisemska besedila (prim. Mt 27,60.64-66) izpostavljajo podobe polaganja telesa v grob, praznega groba in poveljane telesa vstalega Jezusa Kristusa. Telo je sicer minljivo in podvrženo smrti, vendar je po Kristusovemu vzoru namenjeno vstajenju. Zato škofoje močno spodbujamo vse kristjane, da, kjer je le mogoče, v veri izberete tak način pokopa, kot ga je imel Kristus, to je pokop telesa.« (Slovenska škofovska konferenca 2016)

Katoliška Cerkev se do krionike ni izrecno opredelila, vendar sta doktrina Katoliške Cerkve in tradicija krščanskega pogreba popolnoma nasprotni ideji krionike. V prispevku New York Timesa je glede Ruske pravoslavne Cerkve zapisan drugačen vidik: »Gospa Udalova v Moskvi je povedala, da se nekatere njene stranke odločijo za krioniko in cerkveni pogreb. ‚Ruski duhovniki se vedno strinjajo, da opravijo verski obred,‘ je dejala. ‚V cerkvi je v krsti samo suhi led.‘« (Wilson 2021)

2.1.2 OHRANITELJICA ŽIVLJENJA: V ZAGOVOR KRIONIKE

Krionisti so si na drugi strani enotni, da taka oblika prezervacije telesa ni v konfliktu z osebno vero. Steve Bridge, prokrionist, je v zagovor uporabe krionike pri vernih pacientih zapisal, da

»krionika ni namenjena vračanju mrtvih v življenje. Ne govorimo o ustvarjanju čudežev. Bistvo krionike je v tem, da današnji zdravniki paciente pogosto razglašajo za mrtve v trenutku, ko bi jih zdravniki naslednjega stoletja imeli za žive in bi jih ozdravili. Na neki točki nastopi prava smrt; vendar mislimo, da morda dejansko ohranjamo življenje (namesto da obrnemo smrt), ko suspendiramo bolnike. Osnovno načelo krionike je, da merila, ki jih uporabljamo za označevanje ljudi kot ‚mrtvih‘ na neki točki zgodovine, niso ista merila, ki jih uporabljamo za to oznako pozneje. Preprost primer je sodobna zmožnost oživljanja ljudi, ki so bili več minut brez cirkulacije krvi ali dihanja – stanje, ki je bilo v začetku tega stoletja rutinsko označeno kot trajno mrtvo. S tega vidika je bilo na tisoče ljudi oživljenih od mrtvih.« (Bridge 2022)

Krionisti predpostavljajo, da človeštvo še ni odkrilo vseh možnih medicinskih posegov, in sklepajo, da bo medicina do konca 21. stoletja napredovala do točke, ko bo taka oživitev možna. Pri tej eksperimentalni medicini po njihovem mnenju torej ne gre za shranjevanje pokojnikov, temveč za medicinsko ločino, ki se bo uveljavila šele v prihodnosti.

V zagovoru krionike se Bridge obrača tudi na status nerojenega otroka v učenju Katoliške Cerkve ter postopka oploditve z biomedicinsko pomočjo:

»Raziskovalci so že dokazali, da je mogoče človeške zarodke zamrzniti v tekočem dušiku, jih odtaliti, presaditi, pripeljati do polnega življenja in iz njih ustvariti normalne, zdrave otroke (prvi leta 1984, zdaj jih je po svetu že več tisoč). Stališče Cerkve je bilo, da imajo ti oplojeni zarodki dušo, da so ljudje in da je njihovo uničenje umor. To je pomenilo, da tekoči dušik sam po sebi ni škodljiv za ,shranjevanje duše'.« (Bridge 2022)

Kot zadnji argument avtor navaja pomen Božje volje in odnos Cerkve do smrti:

»Če je danes katoličan v bolnišnici z boleznijo, za katero je na voljo zdravljenje, ki rešuje življenje, nekateri teologi trdijo, da bi bila zavrnitev tega zdravljenja za katoličana zavestna smrt – samomor. Bog odloča, kdaj boste umrli, ne vi, in Bog vam je dal možnost, da z zdravili preživite. Če bi to trditev razširili, potem bi se, če bi se izkazalo, da krionika deluje – da rešuje življenja –, odločitev, da se ne odločite za krionsko suspenzijo, ko vas sedanja medicina ne more rešiti, prav tako lahko štela za namerno smrt. Trdnega odgovora na to vprašanje še ni mogoče dati, saj je krionika še vedno eksperimentalna. Morda bi bilo treba te ljudi v krionski suspenziji obravnavati kot žive ali pa bi jih bilo treba obravnavati kot mrtve. Tega še dolgo ne bomo vedeli. Če pa so res mrtvi, potem je Bog že poskrbel za njihovo dušo in to ni pomembno. S poskusom krionske suspenzije oseba ne more duhovno ničesar izgubiti. Bog ne kaznuje ljudi, ker poskušajo ostati živi.« (Bridge 2022)

Če povzamemo: v očeh krionistov tak postopek ni versko sporen, saj ideja krionike ne temelji na filozofski in teološki ideji o vstajenju, temveč je popolnoma trashumanistično usmerjena: preprosto gre za napredek medicine, ki bi lahko postala zmožna oživiti mrtve.

2.1.3 KRIONIKA KOT TRANSHUMANISTIČNA (ATEISTIČNA) RELIGIJA?

Nauk Katoliške Cerkve govori o vstajenju novega telesa. Apostol Pavel v 1 Kor (1 Kor 15) in Rim (Rim 8) na več mestih govori o vstajenju človeškega telesa po vzoru Jezusa Kristusa, o vstajenju celotnega, fizičnega in duševnega človeka, katerega poimenuje *soma pneumatikon*, novi Adam (1 Kor 15,44). Morda je res, da prav ta Pisma služijo kot idejna podlaga za transhumanistični pogled na večno življenje, a ta ne sovпада z učenjem Cerkve. (Mercer 2017)

Kot smo že omenili, krionika v prvi vrsti temelji na medicinskem razvoju, a se mamljiva ideja o večnem življenju vedno bolj širi med paciente – potrošnike. Četudi transhumanizem v prvi vrsti tisti spodbuja neskončno večnost, pa ima transhumanizem tudi sovražnika – vero. Ta je sposobna odpraviti željo po večnem (zemeljskem) življenju v upanju na večno nebeško kraljestvo. (Sanders Stodolsky 2016, 13)

Na drugi strani se smemo vprašati, ali krionika sama po sebi prav tako postaja religija. Krionisti to mnenje načeloma zavračajo, a jasno je, da se krioniki pripisuje tisti višji cilj, ki je posmrtno življenje in način preseganja smrti, in da ne gre le za tehnično premoč nad človeško umrljivostjo: če pacienti ne bi verjeli, da bodo nekega dne lahko oživljeni, bi bili v kontradiktornem položaju do samega namena krionike.

Razmerje med vernimi in nevernimi pacienti je 4 : 1, kar potrjuje tezo o transhumanistični religiji. Darwin (v Sanders Stodolsky 2013, 14) ugotavlja, da so kriogenski inštituti s svojo politiko,

naravnano na vseključujočnost in prilagodljivost, so oblikovali nediskriminatoren kodeks. A to vseeno ne pomeni, da krionika ni nekakšna oblika transhumanistične religije, zapakirana v množici dostopno religijo. (Sanders Stodolsky 2013, 14)

Krščansko vstajenje vključuje tri točke, ki bi jim krionika ob uspešni reanimaciji uspela slediti. To so utelešenje, spremenjenje in kontinuiteta identitete.

- a) Utelešenje: Večina krionskih inštitutov hrani celotna telesa, s čimer je izpolnjen pogoj za utelešenje. Pri nekaterih bolnikih je prezervirana le glava oz. kak drug ud, kar teološko gledano ne zajema celostnega človeka – živega bitja ni mogoče zreducirati le na možganske funkcije. (Mercer 2017)
- b) Spremenjenje: Pri spremenjenju v smislu krionike govorimo predvsem o bioničnih izboljšavah telesa. Preobrazba ni nujno omejena na novo telo: znanstveniki v ospredje postavljajo emulacijo celotnih možganov oz., bolje povedano, prenos misli v drugo telo. Ta pogled je seveda daleč od eshatološkega telesa, ki ga opisuje apostol Pavel. (Mercer 2017)
- c) Ohranjanje identitete: Z oživitvijo je povezano nadaljevanje posameznikove identitete. Nadaljevanje obstoja človekove osebe po smrti je bistvo krionike, res pa je, da uporaba istega telesa in povrnitev primarnega zdravja po smrti postavlja vprašanje, ali bi res šlo za isto osebo – krionika je sama po sebi radikalen poseg, ki ima namen oživiti že dalj časa mrtvo osebo. V kolikšni meri lahko pričakujemo kontinuiteto identitete, kakršno Pavel opisuje pri vstalem človeku po smrti, je nedosegljiva. (Mercer 2017)

Če povzamemo: krionika se svetu ponuja na mnogo načinov, tudi v obliki transhumanistične religije, saj načeloma velja, da se ne more razviti v *mainstream* industrijo, lahko pa se razvije v *mainstream* religijo. (Sanders Stodolsky 2013,14)

2.2 EKONOMSKA DILEMA

Največjo negotovost krionskih inštitutov predstavlja pritok finančnih sredstev, saj gre večinoma za mala podjetja z omejenim proračunom, ki finančna sredstva pridobivajo zgolj od potrošnikov in donatorjev. Večinski dobiček prinašajo že obstoječi in bodoči pacienti – cena ene krioprezervacije se giblje vse do 300.000 ameriških dolarjev. (Wilson 2021) Četudi na poseg čaka več tisoč pacientov, se je pri dnevno spreminjajoči ekonomiji treba vprašati, kako dolgo lahko ta podjetja z omenjenim zagotovljenim proračunom ohranjajo telesa v krioničnem stanju?

Povpraševanja po krioprezervaciji ni veliko. Po sedanjih ocenah bi vrh krioprezervacij dosegli čez približno 45–50 let. Prav to vzbuja veliko negotovost glede stabilne prihodnosti takih podjetij, saj se pojavlja velika etična dilema pri ohranjanju trupel pokojnikov v kriokomorah v primeru okvar, propada podjetij ipd. V zadnjih letih tarče oglaševanja krionskih podjetij postajajo ateistični milijonarji in milijarderji, ki si tak poseg lahko privoščijo, a niti njihovo članstvo ni dovolj dobičkonosno za nadaljnji obstoj takih podjetij. Za preživetje krionike bi bil ključen prehod v *mainstream* obliko pogreba, kar pa ni mogoče z družbenega vidika: krionika namreč ni tolmačena kot medicina, ki rešuje življenja, temveč kot področje, ki že mrtve rešuje za prihodnost. (Sanders Stodolsky 2016, 3–14)

2.3 SOCIOLOŠKI IN PRAVNI VIDIK KRIONIKE

Krioniko smo obravnavali z vidika ekonomije, verskih zadržkov ter ovir pri morebitnem vstajenju. Krionika zaenkrat nima močne družbene vloge, a kako jo obravnava splošna družbena populacija?

V raziskavi, ki je bila izvedena leta 2015 v Nemčiji in je vključevala 1000 oseb, starih od 16 do 69 let, je več kot polovica vprašanih (53 %) nasprotovala postopku krionike, 26 % jih o tem vprašanju ni zavzela jasnega stališča, 20,4 % pa jih je bilo o tem pripravljenih razmisliti. Glede na spol bi se za krioprezervacijo večinsko odločili moški. Povprečna starost oseb, ki so odgovorile z da, je bila 40 let. Na faktor odločitve vpliva tudi versko prepričanje/duhovnost: tisti, ki verujejo v obstoj duše in posmrtnega življenja, se za krioprezervacijo ne bi odločili. Pokazala pa se je še ena zanimiva predpostavka: terciarno izobraženi anketiranci krioprezervacijo zavračajo, kar nasprotuje splošnemu prepričanju, da so prokrionisti le visoko izobražene osebe. (Lohmeier et al. 2015, 268–277)

Krionika odpira tudi mnoga pravna vprašanja (status krionizirane osebe, zaščita dostojanstva take osebe, določitev smrti ipd.), na katera lahko zaenkrat odgovorimo le v teoriji (Kačer in Kraljić 2019, 95–97), čeprav je bila prva razsodba glede krioprezervacije že izvršena v ZDA (prim. Huxtable 2018).

3. SKLEP: SMRT SMRTI ALI SMRT TRANSHUMANISTIČNE VEČNOSTI?

Vsak človek umre – to je neizpodbitno dejstvo. Smrt celotni družbi predstavlja eksistencialno krizo, iz katere ne moremo uiti, saj smo nanjo naravnani po svoji naravi. Krionika je nova medicinska panoga, ki morda ima potencial, a vseeno ne more premagati smrti – ne glede na to, kolikokrat bi bili vrnjeni v življenje, bi še vedno umrli. Govoriti o transhumanistični večnosti je s te perspektiv nesmiselno: ni sistema, ki bi človeka celostno in dostojanstveno ohranjal v neskončnost.

REFERENCE

- Alcor. 2024a. About Alcor: The World Leader in Cryonics. Alcor, n. d. <https://www.alcor.org/about/> (pridobljeno 28. 2. 2024).
- – –. 2024b. Alcor Membership Statistics. Alcor, n. d. <https://www.alcor.org/library/alcor-membership-statistics/> (pridobljeno 28. 2. 2024).
- Bridge, Steve. 2022. Frozen Souls. Alcor, n. d. <https://www.alcor.org/library/frozen-souls-why-a-religious-person-can-choose-cryonics/> (pridobljeno 20. 4. 2022).
- Cerkev na Slovenskem. 2016. Pastirsko pismo o krščanskem pogrebu. *Katoliška Cerkev*, 1. november. <https://katoliska-cerkev.si/pastirsko-pismo-o-krscanskem-pogrebu> (pridobljeno 17. 3. 2022).
- Cryonics Institute. 2024. Member Statistics. Cryonics Institute, n. d. <https://www.cryonics.org/ci-landing/member-statistics/> (pridobljeno 28. 2. 2024).
- Huxtable, Richard. 2018. Cryonics in the Courtroom: Which Interests? Whose Interests? *Medical Law Review* 26, št. 3: 476–499. <https://doi.org/10.1093/medlaw/fwx045>.
- Kačer, Blanka, in Suzan Kraljić. 2019. Građansko pravni aspekti krionike i neuroprezervacije kao prava pacijenta. V: *Zbornik radova s međunarodnog kongresa »1. kongres KOKOZA i 3. Hrvatski kongres medicinskog prava s međunarodnim sudjelovanjem«*, [Rabac], 22.–24. ožujka 2019. godine, 87–107. Ur. Anita Kurtović Mišić. Split: Pravni fakultet.
- Lohmeier, Jens, Dominik Gross, Jürgen Raschke, Stephanie Kaiser in Michael Rosentreter. 2015. Social Profile and Attitudes of Cryonics Advocates and Deniers in Germany: A Representative Study. *Mortality* 20, št. 3: 263–279. <https://doi.org/10.1080/13576275.2014.996210>.
- Mercer, Calvin. 2017. Resurrection of the Body and Cryonics. *Religions* 8, št. 5: 96. <https://doi.org/10.3390/rel8050096>.
- Sanders Stodolsky, David. 2016. The Growth and Decline of Cryonics. *Cogent Social Sciences* 2, št. 1: 1–16. <https://doi.org/10.1080/23311886.2016.1167576>.
- Shaw, David. 2009. Cryoethics: Seeking Life After Death. *Bioethics* 23: 515–521. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1111/j.1467-8519.2009.01760.x>.
- Wilson, Peter. 2021. The Cryonics Industry Would Like to Give You the Past Year, and Many More, Back. *The New York Times*, 26. junij. <https://www.nytimes.com/2021/06/26/style/cryonics-freezing-bodies.html> (pridobljeno 20. 2. 2023).